

#SAVEบางกลอย กับประเด็นเรื่องสิทธิทำกินของกลุ่มชาติพันธุ์

“ ความขัดแย้งในพื้นที่บางกลอยในผืนป่าอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน เป็นภาพสะท้อนปัญหาในเรื่องสิทธิที่ดินทำกินของกลุ่มชาติพันธุ์ในหลายพื้นที่ของประเทศไทย ไม่ใช่เพียงชาวกะเหรี่ยงที่บางกลอยเท่านั้น ”

ภาพ: news.dnp.go.th/news/1777

หมู่บ้านบางกลอย ต. ห้วยแม่เพรียง อ. แก่งกระจาน จ. เพชรบุรี

ภายหลังการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ที่จังหวัดเพชรบุรี เมื่อปี 2524 ชาวกะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่กลางป่าแก่งกระจานได้ถูกเคลื่อนย้ายให้ลงมาอยู่ที่ยางกลอยล่างหลายระลอก แต่เนื่องจากพื้นที่ใหม่ไม่เหมาะสมกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ชาวบ้านจึงได้เคลื่อนไหวเรียกร้องความเป็นธรรมและขอกลับเข้าไปยังภูมิลำเนาเดิม ต่อมาบางกลอยเป็นที่รู้จักในวงกว้างจากการรณรงค์ของภาคประชาชนด้วย hashtag **#SAVEบางกลอย** ซึ่งเป็นการเรียกร้องสิทธิมิใช่เฉพาะชาวกะเหรี่ยงบางกลอย แต่หมายรวมถึงราษฎรหลายกลุ่มที่ต้องการเรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกิน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มคนชายขอบ หรือคนกลุ่มอื่น ๆ บทความนี้เป็นกรอกรายถึงความเป็นมาและปัญหาความขัดแย้งเรื่องสิทธิทำกินของชาวกะเหรี่ยงที่เขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน การเรียกร้องสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ในเรื่องที่ดินทำกิน และข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา

ความเป็นมาและปัญหาความขัดแย้ง พื้นที่บางกลอย

“บางกลอย” เป็นชื่อหมู่บ้านชาวกะเหรี่ยง ตั้งอยู่กลางป่าแก่งกระจานที่ชาวบ้านเรียกว่า “ใจแผ่นดิน” ชาวบางกลอยมีวิถีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ ทำไร่หมุนเวียนในบริเวณนี้มานาน กระทั่งปี 2524 บ้านใจแผ่นดินถูกประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน¹ ต่อมาปี 2539 ชาวกะเหรี่ยงถูกอพยพจากใจแผ่นดินลงมาที่บ้านโป่งลึก-บางกลอย โดยได้รับคำสัญญาว่าจะจัดสรรที่ดินให้ทำกินส่วนหนึ่งได้รับการจัดสรรที่ดิน แต่การปลูกข้าวประสบปัญหาเนื่องจากเป็นพื้นดินปนหิน และมีชาวบ้านบางส่วนที่ไม่ได้รับการจัดสรรที่ดิน และเข้าไม่ถึงโครงการความช่วยเหลือทำให้บางส่วนตัดสินใจกลับคืน “ใจแผ่นดิน” อีกครั้ง ก่อนที่จะถูกผลักดันให้ลงมาที่บ้านบางกลอยล่างอีกครั้งหนึ่งในปี 2554 จนนำไปสู่กระแสเรียกร้องเรื่องสิทธิที่ดินทำกินของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในเวลาต่อมา

หมู่บ้านบางกลอยตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองที่ พ.ศ. 2457 อยู่หมู่ที่ 1 ต. ห้วยแม่เพรียง อ. แก่งกระจาน จ. เพชรบุรี ในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ห่างจากที่ว่าการอำเภอแก่งกระจานประมาณ 54 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง “สกอร์” (ปกากะญอ) บริเวณเหนือสุดของตำบล มีแม่น้ำบางกลอยไหลผ่าน อันเป็นแม่น้ำสาขาของแม่น้ำเพชรบุรี หรือที่ในภาษาถิ่นเรียกว่า “คลีเหลาะ” (Kleh looj) ชาวบ้านประกอบอาชีพทำไร่ ปักผ้า ทอผ้า และรับจ้างทั่วไป บางกลอยในปัจจุบันเป็นคำเรียกรวม ๆ ของสองพื้นที่คือ **“บางกลอยบน”** อันเป็นที่อยู่อาศัยดั้งเดิมหรือ “ใจแผ่นดิน” กับ **“บางกลอยล่าง”** ซึ่งชาวบ้านถูกย้ายให้ลงมาอยู่²

ภาพ: themomentum.co/bang-kloi

สิ่งแวดล้อมภายในหมู่บ้านบางกลอย

เนื่องจากทางอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน และหน่วยทหารเห็นสอดคล้องกันว่าพื้นที่ “ใจแผ่นดิน” มีความเสี่ยงและอ่อนไหวต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ ความมั่นคงตามแนวชายแดน โดยเฉพาะจากการอพยพข้ามพรมแดนไปมาของคนที่ย้ายอยู่บริเวณนั้น จึงมีการอพยพชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงออกจากพื้นที่การอพยพครั้งแรกเกิดขึ้นในปี 2539 โดยโยกย้ายชาวบ้านจากพื้นที่ใกล้เขตชายแดนไทย-พม่ามายังพื้นที่ที่จัดเตรียมไว้ ตรงข้ามหมู่บ้านโป่งลึกในปัจจุบัน ราว 57 หลังคาเรือน (โดยได้รับที่ดินทำกินครอบครัวละ 7 ไร่ และที่อยู่อาศัยอีก 1 ไร่) จากนั้น ได้ดำเนินการอพยพชาวบ้านอีกเป็นระยะ ๆ³

ต่อมาคณะรัฐมนตรีได้มีนโยบายสนับสนุนให้ “กลุ่มป่าแก่งกระจาน” ขึ้นเป็นมรดกโลกทางธรรมชาติของยูเนสโก (UNESCO) ในปี 2553 (ก่อนที่จะได้รับการขึ้นทะเบียนในปี 2564) เนื่องจากเป็นผืนป่าที่สมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งในอาเซียน มีสัตว์หายากนานาชนิด นโยบายนี้ตามมาด้วย “ยุทธการตะนาวศรี” ระหว่างปี 2553-2554 ซึ่งเจ้าหน้าที่อุทยานฯ สนธิกำลังร่วมกับทหารให้ชาวกะเหรี่ยงย้ายลงมาที่บ้านโป่งลึกหรือบางกลอยล่างนั่นเอง⁴

ปฏิบัติการดังกล่าวทำให้นายโคอี มิมี หรือ “ปู่คออี้” ชาวกะเหรี่ยงอายุ 100 ปี พร้อมกับชาวบ้านอีก 5 คน ร่วมกันฟ้องเรียกค่าเสียหายจากกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชต่อศาลปกครอง เพราะถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง ยิ่งไปกว่านั้น ปู่คออี้ยังร้องขอต่อศาลให้ชาวกะเหรี่ยงกลับไปอยู่อาศัยบนพื้นที่บริเวณเดิมได้ ในคดีนี้มีพยานปากเอกคือ “บิลลี่” หรือนายพลละจี รักจงเจริญ หลานชายปู่คออี้ แกนนำชาวบ้าน และเป็นสมาชิก อบต.

ห้วยแม่เพรียง แต่ก่อนที่ “บิลลี่” จะไปให้ถ้อยคำกับศาลเพียง 1 เดือน บิลลี่ได้หายตัวไปอย่างเป็นทางการในวันที่ 17 เมษายน 2557 ต่อมา ภรรยาของบิลลี่เข้าแจ้งความว่านายชัชววัฒน์ ลิ้มลิขิตอักษร หัวหน้าอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานกับพวก เป็นกลุ่มคนซึ่งควบคุมตัวบิลลี่ไปก่อนการสอบสวน ต่อมากรมสอบสวนคดีพิเศษ (DSI) ได้ค้นพบโครงกระดูกที่มี DNA ตรงกับแม่ของบิลลี่อยู่ในถังใต้น้ำภายในเขตป่าแก่งกระจาน แต่ไม่มีหลักฐานแน่นอนหาพอบุคคลผู้ใด ในที่สุด อัยการจึงมีความเห็นสั่งไม่ฟ้องในทุกข้อกล่าวหา เช่นเดียวกับศาลฎีกาที่สั่งยกคำร้องในคดีที่ภรรยาของบิลลี่ขอให้ศาลไต่สวนอุกฉกรรจ์ ซึ่งศาลระบุว่าผู้ร้องไม่มีพยานหลักฐานที่จะทำให้เชื่อได้ว่าเหยื่อถูกควบคุมตัวจริง⁵ นอกจากนี้กรณีบิลลี่ ยังมีกรณีของนายทัศนภมล โอบอ้อมอดีตผู้สมัคร ส.ส. จังหวัดเพชรบุรี ที่มีบทบาทเป็นผู้ประสานงานของกลุ่มกะเหรี่ยงในการฟ้องร้องเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ถูกลอบยิงเสียชีวิต โดยไม่สามารถจับกุมผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีตามกฎหมายได้⁶

สำหรับคดีที่ชาวบ้านฟ้องกรมอุทยานฯ ต่อศาลปกครองนั้น ในวันที่ 12 มิถุนายน 2561 ศาลปกครองสูงสุดได้มีคำพิพากษาว่าฝ่ายเจ้าหน้าที่ใช้อำนาจเกินกว่าเหตุโดยการเผาทำลายสิ่งปลูกสร้างและทรัพย์สินทำให้ชาวบ้านต้องสูญเสียปัจจัยในการดำรงชีวิต จึงสั่งให้กรมอุทยานฯ ชดเชยค่าเสียหายรวมทั้งสิ้น 300,987 บาท แต่ทั้งนี้ศาลยืนยันว่าไม่อนุญาตให้ชาวกะเหรี่ยงกลับไปอยู่ในป่าได้อีก เพราะถือเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ⁷

ความขัดแย้งระลอกใหม่ที่บางกลอยปะทุขึ้นอีกครั้งช่วงต้นปี 2564 เมื่อชาวบ้านจำนวนหนึ่งได้ตัดสินใจเดินเท้ากลับขึ้นไปยังบางกลอยบน เพราะเห็นว่าบางกลอยล่างไม่สามารถอยู่อาศัย ทำกิน และดำรงชีพตามวิถีเดิมได้^{8, 9, 10} ต่อมาในวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2564 ตัวแทนภาครัฐได้ลงนาม MOU กับตัวแทนชาวบ้าน ซึ่งเสนอแนวทางแก้ไขปัญหายั่งยืนต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมทั้งหมด 6 ข้อต่อกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม^{11,12} แต่สถานการณ์จริงในพื้นที่กลับไม่ได้ดีขึ้นนัก โดย “ยุทธการพิทักษ์ป่าต้นน้ำเพชร” ยังคงดำเนินต่อไปอย่างเข้มข้น ซึ่งตามด้วยการขอออกหมายจับ และจับกุมชาวบ้านกว่า 30 คน เพื่อดำเนินคดีตามความผิดตามกฎหมายอุทยานแห่งชาติ¹³

มรดกโลกกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่า

กลุ่มป่าแก่งกระจานได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางธรรมชาติแห่งใหม่ เป็นแห่งที่ 3 ของไทย ตามมติของคณะกรรมการมรดกโลกในวันที่ 26 กรกฎาคม 2564 โดยเข้าหลักเกณฑ์ข้อที่ 10 คือ เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชนิดพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ และมีคุณค่าโดดเด่นระดับโลก ซึ่งมีพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานรวมอยู่ด้วย โดยก่อนหน้านั้น คณะกรรมการมรดกโลกได้ปฏิเสธการขึ้นทะเบียนกลุ่มป่าแก่งกระจานมาแล้ว 3 ครั้งในปี 2558, 2559 และ 2562 ด้วยข้อกังวลเกี่ยวกับปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน ชุมชนพื้นเมืองกะเหรี่ยงในพื้นที่ ด้วยเหตุนี้ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ในฐานะหน่วยงานประสานงานกลางภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลก จึงยืนยันว่ารัฐบาลไทยจะให้ความสำคัญการอยู่ร่วมกันของคนกับป่า มีนโยบายส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนกะเหรี่ยงในการบริหารจัดการพื้นที่ เช่น ให้มีผู้แทนกลุ่มชาติพันธุ์จากบ้านโป่งลึกและบ้านบางกลอย 2 คนร่วมเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษา และได้จ้างงานชาวกะเหรี่ยงทำงานในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานด้วย¹⁴

ที่ผ่านมา มรดกโลกหลายแห่งได้รับประโยชน์ด้านการอนุรักษ์ การสนับสนุนด้านองค์ความรู้และทุนสนับสนุนพันธกิจในการดำเนินการรักษาและฟื้นฟูแหล่งมรดกนั้น มีการเชื่อมโยงเครือข่ายพันธมิตรภาคการบริหารจัดการภาควิชาการ และภาคเอกชน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและชุมชนท้องถิ่น¹⁵ โดยยังคงรักษาวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นให้ดำรงต่อไป ดังนั้น การประกาศให้กลุ่มป่าแก่งกระจานขึ้นเป็นมรดกโลกนั้น จึงไม่ได้หมายความว่าต้องนำคนออกจากป่าแต่อย่างใด ดูได้จากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของผืนป่าตะวันตกที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางธรรมชาติตั้งแต่ปี 2534 ปัจจุบันก็ยังมีชาวกะเหรี่ยงอยู่ 6 หมู่บ้าน โดยมีการส่งเสริมให้ชาวบ้านปรับระบบการผลิตใหม่เพื่อลดพื้นที่การทำไร่หมุนเวียน หรือลดระยะของรอบหมุนเวียนลงจาก 10 ปี มาเป็น 3-5 ปี¹⁶ คงต้องติดตามต่อไปว่าภาครัฐจะปฏิบัติตามนโยบายดังกล่าวในพื้นที่ป่าแก่งกระจานหรือไม่

บางกลอยล่างกับปัญหาในที่ดินทำกิน

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สังคมไทยประสบปัญหาความเหลื่อมล้ำในการจัดสรรที่ดินทำกินให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ต่าง ๆ มาตลอด โดยภาครัฐมีแนวคิดที่ว่าชนกลุ่มน้อยมักใช้ทรัพยากรธรรมชาติไปเชิงทำลาย จึงต้องกันคนออกจากป่า ภายใต้แนวคิดการบริหารจัดการพื้นที่ป่าไม้ 2 แบบแบบแรกคือ ป่าที่สามารถรับใช้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้ หรือป่าสงวน กับป่าเพื่อการอนุรักษ์ เช่น อุทยานแห่งชาติเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ซึ่งป่าประเภทที่สองต้องเป็นไปในลักษณะของ “ป่าลดคน” เนื่องจากไม่เชื่อว่าคนอยู่กับป่าได้ ดอกย้ำด้วยวาทกรรมที่ว่า “ชาวเขาตัดไม้ทำลายป่า” ซึ่งสร้างความชอบธรรมในการใช้อำนาจรัฐเข้าจัดการกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ¹⁷

สำหรับกรณีบางกลอยนั้น ภายหลังจากผลักดินของเจ้าหน้าที่ในปี 2554 ตาม “ยุทธการตะนาวศรี” ชาวกะเหรี่ยงบางกลอยได้อพยพแยกออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มหนึ่ง อพยพเข้าไปอยู่ฝั่งชายแดนเมียนมา กลุ่มสอง อพยพไปอยู่ที่หมู่บ้านพุระกำ ต.ตะนาวศรี อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี กลุ่มสาม อพยพมาอยู่ที่หมู่บ้านโป่งลึก-บางกลอย ซึ่งตกอยู่ในสภาพลำบากจากที่ดินเพื่อการเกษตรและที่อยู่อาศัยไม่เพียงพอ รัฐไม่สามารถจัดสรรที่ดินให้กับชาวบ้านทุกคนได้ตามที่สัญญาไว้ ประกอบกับหลังรัฐประหารปี 2557 ได้เกิดนโยบายทวงคืนผืนป่าของ คสช. ส่งผลให้สถานการณ์ย่ำแย่ลง มีการจับกุมดำเนินคดีชาวบ้านในข้อหาบุกรุกป่าบ่อยครั้ง

ภาพ: thecitizen.plus/node/41821

ภาคี #saveบางกอลอย-ฟื้นฟูปักหลักชุมนุมที่ทำเนียบฯ เมื่อ 7 มีนาคม 2564

ในอดีต วิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยงไม่อาจแยกออกจากสภาพแวดล้อมเดิมซึ่งสัมพันธ์กับความสัมพันธ์ทางสังคมโดยตรง ชาวบ้านอาศัยอยู่กันเป็นกลุ่มครอบครัวหรือในวงเครือญาติ แต่ละกลุ่มประกอบด้วยบ้านประมาณ 3-6 หลัง บางกลุ่มอยู่ห่างกัน โดยใช้เวลาเดินทางวัน กลุ่มเหล่านี้กระจายกันอยู่ตามป่าในบริเวณบางกอลอยบนและใจแผ่นดิน แต่ปัจจุบันชาวบ้านไม่มีทางเลือก ต้องอาศัยอยู่เป็นกลุ่มเดียวในพื้นที่ที่ถูกกำหนดขอบเขตไว้ ขณะที่พื้นที่ปัจจุบันเต็มไปด้วยอุปสรรคในการทำเกษตร ทั้งปัญหาเรื่องดินคือ มีลักษณะเป็นดินปนหิน มีปัญหาขาดแคลนน้ำ และปัญหาศัตรูพืช¹⁸ นอกจากนี้ยังพบว่ามีชาวบางกอลอยจำนวนมากมีอาการป่วยจากโรคขาดสารอาหาร¹⁹ คราวเรือนส่วนใหญ่ประสบปัญหาขาดแคลนอาหาร ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ ต้องพึ่งพาอาหารจากการบริจาคเป็นหลัก²⁰

กลุ่มชาติพันธุ์กับสิทธิในที่ดินทำกิน

ในประเทศไทยมีกลุ่มคนชาติพันธุ์หรือชนเผ่ามากมายหลายเชื้อชาติ บางกลุ่มอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยมานานแล้ว แต่ไม่ได้เข้าสู่ระบบการพิสูจน์สัญชาติไทย เนื่องจากอาศัยในพื้นที่ห่างไกล หรืออยู่ไม่เป็นหลักแหล่ง มีการเดินทางข้ามไปมาระหว่างพรมแดนไทย-เมียนมา หรือไทย-ลาว อันเป็นวิถีปฏิบัติมาแต่เดิมในการประกอบอาชีพ และเป็นวิถีของชนเผ่า ทำให้เกิดปัญหาว่าบุคคลหรือกลุ่มนั้น ๆ ถือสัญชาติของประเทศใด หรือเป็นบุคคลไม่มีสัญชาติ กลายเป็นคนชายขอบหรือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่ขาดโอกาสในหลายด้าน โดยเฉพาะการขาดพื้นที่ทำกิน²¹ และด้วยที่ดินดั้งเดิมที่กลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าอาศัยทำกินมักอยู่ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ ซึ่งรัฐบาลอาจประกาศเขตมาซ้อนทับในภายหลัง เป็นเหตุให้กลุ่มคนเหล่านี้ไม่สามารถได้รับเอกสารสิทธิ์ในที่ดินที่ตนเองอยู่มาอย่างยาวนาน

รัฐบาลไทยดำเนินนโยบายในการปฏิรูปที่ดิน/จัดสรรที่ดินให้กับประชาชน ตั้งแต่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับการออกกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม หรือ ส.ป.ก. อันเป็นผลพวงจากข้อเรียกร้องของชาวไร่ชาวนา และนักศึกษา หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ที่หวังให้มีการกระจายสิทธิการถือครองที่ดินไปสู่มือของเกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกิน แต่เนื่องจากกลุ่มคนชาติพันธุ์หรือชนเผ่ามีปัญหาเรื่องการพิสูจน์สัญชาติไทยมาโดยตลอด คนจำนวนหนึ่งจึงถูกละเลย และมีใช้กลุ่มเป้าหมายของฝ่ายการเมืองที่พยายามผลักดันนโยบายในเรื่องนี้

อย่างไรก็ตาม นโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในที่ดินทำกินของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ การจัดตั้งนิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาขึ้นในจังหวัดต่าง ๆ ส่วนใหญ่อยู่ทางภาคเหนือตอนบน มีการให้สิทธิทำกิน (สทก.) แก่ราษฎร โดยเป็นที่ดินในเขตป่าสงวนและป่าไม้เสื่อมโทรมที่ริเริ่มมาตั้งแต่ราวปี 2525 นอกจากนี้ ยังมีโครงการหลวงอันเนื่องมาจากพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ 9 รวมถึงมติ ครม. ในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เมื่อ 3 สิงหาคม 2553 ที่เห็นชอบแนวนโยบายในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยงตามที่กระทรวงวัฒนธรรมเสนอ โดยประกาศพื้นที่**เขตวัฒนธรรมพิเศษ**ของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงหลายแห่ง เช่นที่บ้านห้วยหินลาดใน อ. เวียงป่าเป้า จ. เชียงราย เป็นต้น

ในช่วงหลังได้มีกระแสการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของกลุ่มชาติพันธุ์ตามหลักสากล ขึ้นตามปฏิญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิของชนเผ่าพื้นเมือง (United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples: UNDRIP) ซึ่งประเทศไทยเองเป็น 1 ใน 143 ประเทศที่ลงนามเห็นชอบกับปฏิญญาฉบับนี้ด้วยเมื่อปี 2550 ทว่านับแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบันยังไม่มีมาตรการหรือกลไกที่มุ่งดำเนินการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิชนเผ่าพื้นเมืองอย่างจริงจัง มีเพียงบางหน่วยงานที่เห็นความสำคัญในประเด็นนี้ และมีกฎหมายบางฉบับเท่านั้นที่เริ่มยอมรับการอยู่ร่วมกันของคนกับป่าอยู่บ้าง ได้แก่ พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ ในบทเฉพาะกาล มาตรา 64 กำหนดให้มีการสำรวจการถือครองที่ดินของประชาชนที่อยู่อาศัยหรือทำกินในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ก่อนกฎหมายฉบับนี้มีผลบังคับใช้ เพื่อนำไปสู่มาตรการผ่อนปรนให้คนสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างสมดุล คล้ายกันกับมาตรา 121 ของ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า²² และ พ.ร.บ. ป่าชุมชน ที่เปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นที่มีความสามารถดูแลรักษาป่าขึ้นขอจัดตั้งป่าชุมชนต่อผู้ว่าราชการจังหวัดได้ แต่ต้องเป็นพื้นที่ป่าซึ่งอยู่นอกเขตป่าอนุรักษ์ (มาตรา 32) โดยทั้งหมดถูกเร่งรัดออกมาในช่วงปลายของยุค คสช. เมื่อต้นปี 2562

ตาม พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 และ พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 ที่แม้จะได้ชื่อว่าเป็นกฎหมาย 2 ฉบับแรกที่ยอมรับการมีอยู่ของคนในป่า แต่เงื่อนไขของผู้ที่จะได้รับการสำรวจถือครอง ในเบื้องต้นต้องไม่มีที่ดินทำกินและได้อยู่อาศัยหรือทำกินในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่าที่มีการประกาศกำหนดมาก่อนวันที่พระราชบัญญัติทั้งสองฉบับใช้บังคับ ภายใต้กรอบเวลาตามมติคณะรัฐมนตรี 30 มิถุนายน 2541 หรือตามคำสั่งคณะกรรมการความสงบแห่งชาติที่ 66/2557 และจะไม่ได้สิทธิในการครอบครอง แต่ได้สิทธิในการใช้ประโยชน์เพื่อการดำรงชีพอย่างเป็นปกติธรรมา ซึ่งกลไกการสำรวจตามกฎหมายใหม่นี้มีกำหนดเวลาที่จะต้องดำเนินการเบื้องต้นให้แล้วเสร็จภายใน 240 วัน โดยอำนาจทั้งหมดอยู่ในมือของเจ้าหน้าที่ และหากทำการสำรวจไม่เสร็จก็จะถือว่าชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในป่าจะไม่ได้รับการรับรองการอยู่อาศัยและทำกินไปโดยปริยาย²³ แม้ชุมชนที่ถูกรัฐประกาศเขตป่าอนุรักษ์ซ้อนทับเป็นจำนวนมากจะมีศักยภาพการจัดการป่าที่ดีเยี่ยมเพียงใด เขตป่าอนุรักษ์จะถูกควบคุมเข้มงวดต่อไป²⁴

ภาพ: mgronline.com/travel/detail/964000020086

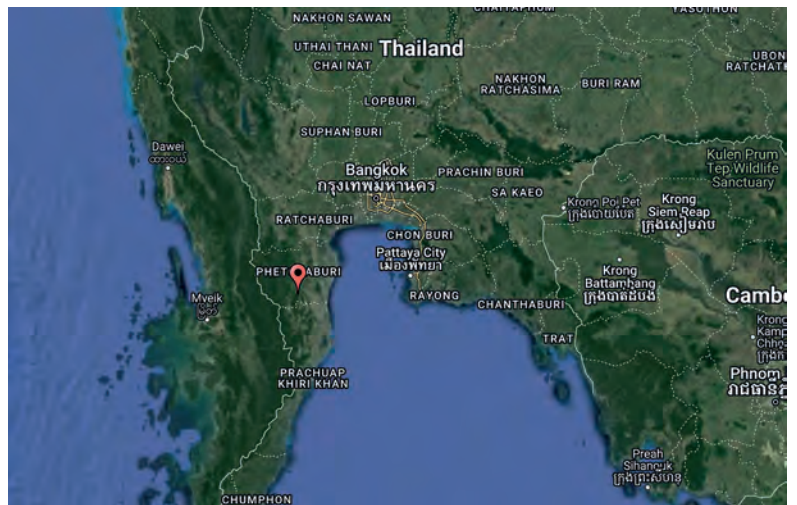
รอยแหวกกลางป่าว่าที่มรดกโลกอันนำมาสู่กระแส #saveแก่งกระจาน

แนวทางการแก้ปัญหา

กรณีบางกลอย เป็นตัวอย่างความขัดแย้งทางแนวคิดเรื่อง “คนอยู่กับป่า” ซึ่งรัฐเริ่มยอมรับแนวคิดนี้บ้างแล้ว แต่มีขอบเขตว่า “ป่า” นั้น ต้องไม่ใช่ป่าต้นน้ำ แต่ชาวบ้านบางกลอย ต้องการกลับเข้าไปอยู่ที่ “ใจแผ่นดิน” เพราะต้องการดำเนินตามวิถีการเกษตรดั้งเดิม ที่ต้องใช้เนื้อที่มาก จึงอาจเกิดปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าได้ สำหรับการแก้ปัญหา **ระยะยาว** รัฐต้องเชื่อมั่นว่า “คนอยู่กับป่า” ได้ โดยยึดหลักสากลตามพันธกรณีระหว่างประเทศเกี่ยวกับการส่งเสริมและอนุรักษ์วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ แม้แต่รัฐธรรมนูญของไทยเองก็บัญญัติรับรองถึงสิทธิชุมชนในการจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน (มาตรา 43 (2)) ตลอดจนการส่งเสริมและให้ความคุ้มครองชาวไทยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ให้มีสิทธิดำรงชีวิตในสังคมตามวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิมตามความสมัครใจได้อย่างสงบสุข ไม่ถูกรบกวน (มาตรา 70) ภาครัฐจึงต้องปรับปรุงกฎหมายต่าง ๆ ให้สอดคล้องกัน ตลอดจนพัฒนากฎหมายใหม่ว่าด้วยการส่งเสริมและคุ้มครองกลุ่มชาติพันธุ์โดยตรง โดยระบุประเด็นสิทธิที่ทำกินของกลุ่มชาติพันธุ์ไว้อย่างชัดเจน โดยมีการสำรวจและจัดทำข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ ข้อมูลชุมชน พื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำกิน พื้นที่ทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณ เพื่อให้กลุ่มชาติพันธุ์สามารถใช้สิทธิในพื้นที่ดังกล่าวได้ตามวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของตนอย่างยั่งยืน และทำความเข้าใจกับกลุ่มคนต่าง ๆ ในเรื่องการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน

สรุป

ความขัดแย้งในพื้นที่บางกลอยในผืนป่าอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน เป็นภาพสะท้อนปัญหาในเรื่องสิทธิที่ดินทำกินของกลุ่มชาติพันธุ์ในหลายพื้นที่ของประเทศไทย ไม่ใช่เพียงชาวกะเหรี่ยงที่บางกลอยเท่านั้น กลุ่มชาติพันธุ์อีกจำนวนไม่น้อยยังไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิทั้งในฐานะความเป็นพลเมืองและสิทธิในด้านอื่น ๆ เช่น พื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำกิน พื้นที่ทางวัฒนธรรม สิทธิครอบครอง และการจัดการพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมของตน ภาครัฐควรจัดการปัญหาดังกล่าวด้วยความละมุนละม่อม ใช้การเจรจา และการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนดังตัวอย่างที่ดีต่าง ๆ เช่น โครงการหลวง โครงการพัฒนาโดยตุง เป็นต้น อีกทั้งปรับปรุงกฎหมายเพื่อรับรองสิทธิชุมชนในการจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามรัฐธรรมนูญของไทย

ภาพ: [google.com/maps/d/viewer?mid=1jmCRSepzSMDUNO1YPIISTV3p6Y](https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1jmCRSepzSMDUNO1YPIISTV3p6Y)

ตำแหน่งที่ตั้ง ปังลึก-บางกลอย

ภาพ: portal.dnp.go.th/Content/nationalpark?contentid=2827

ทัศนียภาพแม่น้ำเพชรบุรี (ตอนบน)